Sveriges enda samhälls- & kulturmagasin med många läsare. Nr 5/2015. Pris 69 kr

ORDFRONT

MAGASIN

Joakim Medin
KURDERNAS KAMP

Fanny Hökby
VI TOG EMOT DEM

Owen Jones
ALLT KAN FÖRÄNDRAS MYCKET SNABBT

INTERPRESS 0451-05
7 388045 106905
RETURVECKA V 50

Kurderna

– fortsätter kämpa för sin frihet

USA:s allierade mot IS – samtidigt som de anfalls av Nato-medlemmen Turkiet. De kurdiska styrkorna PKK:s och YPG:s framgångar har gett kurdernas drömmar om frihet ny kraft. En frihet som är Turkiets president Erdogans stora skräck. Joakim Medin har i Kurdistan träffat soldater, lärare och elever, och PKK:s »nummer två«, som menar att Turkiet står inför ett val: demokratisering eller upplösning.

AV JOAKIM MEDIN

Vi tar oss fram genom labyrinter av trånga gränder, genom hål i väggar och ner genom taken i sammanstörtade hus. Här och var är tyger uppspända för att skymma sikten för prickskyttar, och barrikader har rests för att hindra bilburna självsmordsbombare. Lite längre bort hörs både granatnedslag och ekande skottsalvor.

I augusti förra året attackerade krigare från Islamiska staten (IS) staden Şengal i norra Irak. Ett folkmord begicks på den kurdiska religiösa minoriteten yezidier. Flera tusen människor mördades, kidnappades eller blev sexslavar om de var kvinnor. Nära 50 000 andra yezidier flydde upp på det närbelägna Şengalberget, och kunde först en vecka senare komma ner på andra sidan, och ta sig in i Syrien.

Strax över ett år senare kontrollerar IS fortfarande runt 70 procent av staden. Resten har befriats sedan kurdiska styrkor lyckades tränga in i Şengal igen i vintras, och samma soldater finns ännu kvar längst fram vid fronten.

– Välkommen till mänsklighetens mur, säger PKK-gerillasoldaten Serxwebun Gewda, som står och skjuter på extremisterna bakom ett värn av sandsäckar och stenfyllda oljefat.

Det var gerillasoldater från PKK, Kurdistans Arbetarparti, som tillsammans med den kurdiska YPG-gerillan från nordvästra Syrien gick till attack mot IS och öppnade en korridor mellan den syriska gränsen och Şengalberget, och räddade livet på de strandsatta yezidierna. Gerillornas lyckade undsättningsaktion lade grunden till dagens djupa, och halvt hemliga, samarbete mellan dem och USA – som återvände militärt till Irak i samma veva, för att bekämpa extremisterna med kurdiska marktrupper understödda av amerikanska bombplan.

Strategin har lyckats hejda IS avancemang både i Irak och Syrien, och dessutom berövat dem omfattande landområden. Men under sommaren och hösten har PKK och dess gerillaläger i irakiska Kurdistan själva varit utsatta för hårda luftattacker - från turkiska bombplan. Det har både satt den regionala stabiliteten i gungning, och riskerat att försvåra kriget mot IS.

– Kampen för att besegra IS i den här regionen kommer att ta längre tid, om PKK måste slåss mot både dem och Turkiet samtidigt, menar Serxwebun Gewda.

Han och andra gerillasoldater säger att både logistik, transport och förstärkningar till deras front försvårats av de turkiska flygangreppen. Det är ett spel med farliga konsekvenser, ifall det innebär att motståndet mot IS försvagas. Men det värsta, menar Serxwebun, är att kamrater man bott, ätit och slagits ihop med, som åkt till lägren i bergen för att vila upp sig, nu kanske dödats av flygbomber istället.

– Det är demoraliserande, och lika nedslående att Turkiet agerar med stöd av USA.

Konsekvenserna vid fronten i Şengal är bara ett exempel på de ökade risker som uppstått, och det märkliga dubbelspel västvärlden gett sig in i, sedan den tvåårigа vapenvilan mellan PKK-gerillan och den turkiska staten bröt samman i juli.

Kriget mellan turkiska staten och kurdiska organisationer har pågått sedan 1984 och skördat runt 40 000 dödsoffer. Denna segdragna, förbittrade konflikt har utspelats i flera länder, konstant drabbat civila, lämnat hela bygder i ruiner och aska. Den har även vänt olika kurdiska sidor mot varandra. PKK bildades 1978 av revolutionära kurder som ville tillkämpa sig ett självständigt och socialistiskt Kurdistan i östra Turkiet – målet är idag ändrat till självstyre och utökade rättigheter. PKK:s ledare och ideolog Abdullah Öcalan sitter sedan 1999 fängslad i Turkiet, och det var efter hemliga förhandlingar med honom som en bräcklig vapenvila kunde utlysas våren 2013.

Denna vapenvila är nu bruten. Den utlösade faktorn var en IS-sympatiserande självmordsbombare, som dödade 33 turkiska aktivister i gränsstaden Suruç den 20 juli. Offren var på väg till hjälparbete i den kurdiska staden Kobane i norra Syrien, vars motstånd mot IS blev världsberömt i fjol. På attentatet följde stora protester, riktade mot den turkiska regeringens flat-

FOTO: JOAKIM MEDIN

Anonym kurdisk gerillasoldat vid fronten mot IS i staden Şengal i norra Irak.

FOTO: JOAKIM MEDIN

YPG-gerillan blev världskänd efter att ha befriat staden Kobane från IS i fjol.

het mot IS, och misstänkta samröre med extremisterna. En lokal PKK-cell sköt ihjäl två turkiska poliser i Ceylanpinar.

– Hela världen vet att Turkiet och IS har samarbetat. Deras mål är PKK, och den första attacken var mot socialisterna i Suruç, menar Serxwebun.

Turkiets president Recep Tayyip Erdogan och hans AKP-regering använde dådet i Suruç och polismorden som skäl för att snabbt förklara krig mot både IS och PKK. Men udden var inriktad mot kurderna: turkiska bombplan har släppt nästan all sin last över PKK:s gerillaläger, istället för över IS självutropade »kalifat«. Det har också främst varit kurder, vänsteraktivister och folkvalda politiker från pro-kurdiska partiet HDP som massarresterats, istället för alla de IS-sympatisörer och jihadister som redan rört sig i hela södra Turkiet i åratal.

Krigets återkomst är ett faktum, och sedan dess har dödandet mellan stat och gerilla eskalerat dramatiskt, liksom turkiska styrkors övergrepp mot civilbefolkningen. Våldet har fortsatt på gatorna också i den politiserade diasporan: en turknationalist knivhugger en kurd i Hannover i nacken, en kurdisk föreningslokal i Fittja utsätts för ett sprängdåd.

De flesta bedömare menar att Erdogan medvetet startade kriget mot PKK, för att skapa osäkerhet och turknationalistiska känslor inför landets nyval i november – och på så sätt få fler röster. Vid valet i juni kom det pro-kurdiska vänsterpartiet HDP in i parlamentet med 13 procent, och berövade både AKP en egen majoritet, samt stoppade Erdogans plan på att införa ett auktoritärt presidentstyre. AKP kontrade med att utlysa nyval, och långt över hundra HDP-kontor över hela landet attackerades och brändes ner av ultranationalistiska mobbar, utan större åtgärder från polisen.

Våldets återkomst riskerar idag att störta Turkiet i avgrunden, men det har inte bara handlat om val och AKP:s maktambitioner.

Det är kväll i staden Amuda i norra Syrien, precis vid gränsen till Turkiet. I ett nybyggt litet cementhus sitter ett tjugotal personer på prydligt uppradade skolbänkar. Stämningen är uppsluppen, men koncentrerad. Rummets yngsta och äldsta elev delar bänk:

– Jag vill lära mig skriva på mitt modersmål, det är ju mitt språk, förklarar Bawer, 13 år.

35-åriga Nadja bredvid honom har större visioner än så:

– Jag hoppas att vi befriar Kurdistan, och att jag kanske blir språklärare i framtiden.

Deltagarna går den tredje delkursen för att lära sig skriva och läsa kurdiska, i den kostnadsfria och offentliga utbildning som ges till tiotusentals människor av Rörelsen för det kurdiska språket, TZP, i norra Syrien. En lärarinna från TZP skriver ner kurdiska fraser på latin som elever får repetera. Ovanför svarta tavlan tittar Abdullah Öcalan ner från ett porträttfoto, smyckat med ett citat:

»Språket är som en kropp. Kulturen är som en kropp. Geografin är som en kropp.

Se till att ta hand om dessa kroppar.«

En vacker metafor för att kurder ska kämpa för sin identitet och sitt hemland, som PKK menar är under arabisk, och turkisk, kolonial ockupation.

Den här utvecklingen har gett den turkiska staten panik. Ända sedan president Bashar al-Assads armé sommaren 2012 lämnade de kurdiska territorierna i norra Syrien, har PKK-rörelsen utökat sitt inflytande i denna region. I november 2013 utropade det största kurdiska partiet PYD, ett vänsterparti som bildats ur PKK:s syriska nätverk, tre självstyrande kantoner längs gränsen mot Turkiet – Afrin, Kobane och Jazira, som går under samlingsnamnet Rojava. I denna samhällsbildning har sedan dess stora förändringar inletts för att omvandla samhället enligt Öcalans revolutionära ideologi.

Kantonerna har gjort kurdiska till undervisningsspråk i skolorna. Kantonparlament har ersatt staten. Kvinnor har tagit stora steg både socialt och i politiken, inte minst utgör kvinnor en tredjedel av YPG-gerillan som försvarar regionen. Mest framträdande är kanske ändå den stora mängd folkråd som bildats, från minsta by till stadskvarter, upp till regionsnivå, som engagerar och låter människor styra sin egen vardag.

– Vårt långsiktiga mål är att skapa ett samhälle där folk kan lösa utmaningar och problem på lokal nivå. Där människor kan leda sig själva utan några lagar, menar Heval Baran, lärare vid Mesopotamiska Akademin i staden Qamishlo.

De många folkråden ingår i målet att bygga Öcalans nya vision om »demokratisk autonomi«. Istället för att bilda en egen nationalstat – det gamla målet – ska kurderna decentralisera staterna de redan bor i, genom att utropa lokala självstyren precis som i norra Syrien. Det doftar av den anarkistiska sortens socialism.

Heval Baran visar upp undervisningssalar och kollektiva sovrum, som är inrymda i Assadregimens gamla jordbruksministerium i Qamishlo. Han berättar att akademin är navet i ett stort nätverk av filialer som nu massutbildar folk i idéerna om självstyre.

– Hundratals studenter har redan passerat här. Även kurder från Turkiet.

Utvecklingen i norra Syrien är ett fullständigt misslyckade för Erdogan och AKP-regeringen. Den ger kurderna ett autonomt område som stärker dem oerhört i regionen. Turkiska statens plan var att stödja oppositionen mot Assadregimen och hjälpa syriska rebeller erövra en buffertzon längs med den turkiska gränsen. Men istället kontrolleras nu merparten av norra Syrien av YPG-gerillan: när slaget om Kobane vunnits, gick kurderna på offensiven, och trängde med hjälp av amerikanskt luftunderstöd i en kraftfull offensiv tidigt i somras, tillbaka IS styrkor i regionen.

FOTO: JOAKIM MEDIN

Kurdisk språkundervisning pågår i staden Amuda, norra Syrien.

– Turkiet kan aldrig acceptera en kurdisk statsbildning i norra Syrien, dundrade president Erdogan i juni, som reaktion på att YPG erövrat gränsstaden Tal Abyad från IS, med kraftigt amerikanskt luftunderstöd.

Ända sedan det ökända Sykes-Picotavtalet från 1916 som styckade upp det Osmanska imperiet efter första världskriget, och gav alla stora folkgrupper utom kurderna en egen stat, har de regimer som fick ärva kolonialismens nya stater betraktat sina kurdiska minoriteter som potentiella separatister. Därför har de i många decennier utsatts för rasistiskt förtryck och försök till tvångsassimilering, för att pacificeras. Kurderna har i sin tur velat just bryta sig loss och bilda en egen nation, för att bli oavhängiga.

I Turkiet genomsyras staten än idag, som i så många decennier, av skräck för allt som luktar kurdisk separatism och autonomi. Det ses som direkta hot mot centralmakten och nationens gränser. Därför har AKP-regeringen från första dag fruktat att de kurdiska Öcalan-revolutionärerna i norra Syrien ska inspirera de på andra sidan gränsen. Att farhågorna är välgrundade, varnade PKK själva för redan i fjol.

Mitt i sommaren 2014 besökte jag PKK-gerillans högkvarter i irakiska Kurdistan. Kandilbergen tornade upp sig torra och gula i hettan. Bara en vecka senare skulle IS attackera Şengal, och PKK gå ut i krig mot dem. Men där och då, i en buskig dalgång, berättade PKK:s »nummer två«, Besê Hozat, att den turkiska staten inte kommit med de demokratireformer som utfästs i vapenvilan.

I ett läge då både Irak och Syrien fallit sönder i tre delar, kontrollerade av centralregeringarna, IS eller andra rebeller, samt av självstyrande kurder, såg Hozat att Turkiet stod inför ett ödesdigert vägval:

– Just nu upplever vi ett världskrig i Mellanöstern. Kurderna slår sig allt mer fria, och kommer fortsätta kämpa för sin frihet och rättigheter. Turkiet måste välja: antingen avgöra den här frågan genom att

FOTO: JOAKIM MEDIN

En PKK-soldat vid fronten i Şengal.

skapa en demokratisk konstitution - eller dela sina grannars öden, och upplösas.

Turkiska statens reformer uteblev. Och precis ett år senare bröts vapenvilan. PKK:s nya strategi var nu att föra den väpnade kampen även in till städerna. Från tidigt i augusti har därför en rad kurdiska samhällen i sydöstra Turkiet utropat egna självstyren, precis som i Rojava. YDG-H, gerillans ungdomsrörelse, har förskansat sig bakom barrikader och stridit mot polis med Kalashnikovs och raketgevär. Regeringen har svarat med att belägra hela städer och byar med pansarvagnar, kapa telefonnät och internet, vatten och elektricitet, utropa utegångsförbud och beskjuta allt de ser. Bara i Cizre dödades 21 kurder i tidiga september.

Situationen har fått allt fler att tala om en återgång till 1990-talets fruktansvärda inbördeskrig, med övergrepp och »försvinnanden«. Och idag är det barnen av det kriget, ungdomar vars familjer drevs in från den brinnande landsbygden till fattigdom och arbetslöshet i städerna, som tar till vapen i YDG-H mot samma turkiska armé. De kurdiska ungdomarna anser sig ha allt att vinna, och inget att förlora. De är trötta på att vänta, trötta på tomma löften från staten och dessutom drabbade av arbetslöshet och fattigdom som är vanliga i turkiska Kurdistan.

Våldet nådde sin hittills högsta topp nu i mitten av oktober, när två självmordsbombare begick det största (icke-statliga) terrorattentatet i Turkiets moderna historia. 102 kurder från olika vänstergrupper dödades när bomberna exploderade mitt i en fredsdemonstration i centrala Ankara, Turkiets huvudstad. Regeringen lade skulden på IS, men det spelade ingen roll. Såväl HDP som kurdiska aktivister anklagade Erdogan för att ha fört en politik som gör honom ofrånkomligen inblandad i blodbadet. Att PKK dagen efter attentatet utlyste en ny vapenvila, som regeringen besvarade med nya bombflygsanfall mot gerillabaserna, visar tydligt vilken nedåtgående spiral landet riskerar att fastna i.

Tillbaka vid fronten i Şengal. Mot en husvägg står ett raketgevär lutat, en olivgrön Panzerfaust 3. En till ligger en bit bort, bakom en gammal kylskåpsdörr. »Mänsklighetens mur« står fast, bland annat med hjälp av moderna, tysktillverkade antitankvapen. Varifrån kommer de?

– Från peshmerga. De kan inte använda dem, så vi har dem istället, säger Serxwebun.

Den tyska armén började mycket riktigt leverera Panzerfausts till irakiska Kurdistans styrkor i september 2014. Nu finns de hos kurderna i PKK istället, de som tar hela världens strid mot IS – med vapen från Väst. Men bara inofficiellt.

På samma sätt har gerillan ett inofficiellt samarbete med den USA-ledda internationella koalitionen. Şinda, PKK-soldat sedan sex år, berättar vad hon och andra gör när de identifierar IS-positioner i Şengal och behöver flygbomber:

– Jag ger koordinaterna till min befälhavare, som ger dem vidare till peshmerga. De ger dem till USA.

Veteranen Şinda har bara varit i Şengal i tre månader, tidigare var hon i nordöstra Syrien. En annan gerillasoldat, som sitter vakt i utkanten av staden, fortsätter:

– Jag var fyra månader i Kobane, under striderna mot IS.

Det är en illa dold hemlighet att PKK har mycket starka band till YPG i norra Syrien, gerillan som fått så mycket uppmärksamhet sedan förra hösten. Styrkorna delar samma ideologi, ibland samma soldater, och YPG byggs dessutom till betydande del upp av frivilliga kurder från Turkiet som hörsammat PKK-ledningens uppmaningar till väpnad kamp. Västmakterna låtsas inte om detta, eftersom de behöver kurderna i kampen mot IS - men fortfarande själva officiellt terrorstämplar PKK. Och för att inte förlora det viktiga stödet från Väst, tvingas också kurderna själva dölja banden, även om det inte är alltför svårt att se dem.

Men skulle situationen gå att förändra? För idag har den USA-ledda koalitionen – där också Sverige är med – gjort sig helt beroende av YPG som markstyrka i Syrien. I oktober skrotade USA sitt misslyckade program för att träna syriska rebeller mot IS, och levererade istället 45 ton vapen och ammunition med fallskärm till YPG och allierade arabiska och assyriska styrkor inför ett kommande anfall mot IS huvudstad, Raqqa.

KURDERNA HAR GJORT stora uppoffringar. Dels i kamp för sin egen sak, men de har också utkämpat hela världens strid mot de fanatiska och grymma islamisterna i IS. Har deras kamp fört dem i en position där Västvärlden kanske kan vara beredda att inta en ny hållning till de statslösa och sedan 100 år av världen svikna kurderna? Nu när våldet mellan kurder och en allt mer auktoritär Erdogan riskerar att eskalera är frågan än mer aktuell, för att inte säga akut.

Kanske svarade EU-kommissionen indirekt på denna fråga, när den strax efter bombattentatet i Ankara meddelade att Turkiet betraktas som ett rättssäkert land, där mänskliga rättigheter respekteras.

Detta lär vara en eftergift till de ordagranna krav som Erdogan ställde när han besökte Bryssel tidigt i oktober, krav som han ställde för att acceptera en överrenskommelse med EU, om sex nya flyktingläger för en miljard euro i Turkiet. Europa köper sig fria från att ta emot fler flyktingar från det syriska kriget, och i paketet ser ut att ingå att inte stödja kurderna.

Bara dagen innan EU slog fast Turkiets rättsäkra förträfflighet, cirkulerade en video i sociala medier, där svärande turkiska soldater ses släpa liket av en ihjälskjuten kurdisk man i rep efter en pansarbil längs gatan i staden Şirnak. Den dödade var svåger till en av HDP:s ledamöter i turkiska parlamentet.

Zagros, YPG-soldat i norra Syrien.

FOTO: JOAKIM MEDIN

Nujyn spanar mot IS linjer i Şengal

FOTO: JOAKIM MEDIN

JOAKIM MEDIN är frilansjournalist som gjort omfattande resor i Turkiet, Kurdistan, Turkiet och Syrien.